

در گفت‌وگو «آرمان ملی» با آفاق شوهانی مطرح شد

شعر بدون اعتراض قابل درک نیست

◀ **ماهیت و حقیقت شعر هفتاد چیست و چرا خیلی از مخاطبان، آن را فاقد عاطفه و احساس می‌نامند؟ آیا به‌رغم تفاوت این‌گونه شعر با مابقی شعرها، شعر هفتاد زیست بلندمدتی خواهد داشت؟**

ماهیت و حقیقت شعر هفتاد به قدری گسترده است که در یک مصاحبه نمی‌گنجد. درخصوص شعر هفتاد بدون توجه به آثار هر یک از شاعران آن، رسانه‌های گوناگون واز جمله همین روزنامه آرمان ملی مصاحبه‌هایی با شاعران انجام داده است که با وجود تکرار این مصاحبه‌ها، باز هم نمی‌توان در خصوص شعر ۷۰ به‌طور کامل سخن گفت. پس من به همین اشاره کوتاه بسنده می‌کنم و به ادامه سوال شما می‌پردازم. اینکه گفته‌اید خیلی از

◀ **از آنجایی که شعر از فردیت برمی‌خیزد، نمی‌تواند فاقد موضوع از پیش تعیین شده باشد**

مخاطبان شعر ۷۰ را فاقد عاطفه و احساس می‌دانند، ابتدا باید بپرسم این «خیلی» کیست‌اند که به خودشان حق می‌دهند بدون آنکه از شعر دهه ۷۰ چیزی بدانند، درباره آن اظهار نظر کنند؟ من در سؤال‌های قبلی هم اشاره کردم که شعر امروز را نمی‌توان به موضوعات از پیش تعیین شده تقلیل داد. پس این خیلی از مخاطبان که شعر امروز را نمی‌شناسند، نمی‌توانند آن را به عاطفه و احساس تقلیل بدهند. من به‌شخصه مطالبی جسته‌گriخته درباره مخالفت با شعر ۷۰ خوانده‌ام اما در هیچ‌ک چنین موضوعی را به‌صراحت ندیده‌ام. اصلاً نوشتن کاری دشوار است و این خیلی از مخاطبان اگر توان نوشتن داشته باشند بهتر از آن است که چنین اتلاف وقت کنند. اما ادامه سوال شما به تفاوت‌های شعر ۷۰ با شعرهای دیگر می‌پردازد و نکته اصلی همین جاست که اشاره کرده‌اید شعر ۷۰ شعری متفاوت است و با نشرهای ادبی که به شکل پلکانی نوشته می‌شوند و متاسفانه نام شعر می‌گیرند، تفاوت‌های بسیار دارد. آقای مرادی شما خودتان یکی از شاعران گستره ۷۰ هستید که گستره ۷۰ را من با همکاری آقای پاشا در کتاب در گستره ۷۰ توضیح داده‌ایم. شما خودتان شعر هفتاد سروده‌اید و نمونه‌های آن در همان کتاب در گستره ۷۰ درخروا اشاره است و می‌دانید که شعر هفتاد وابسته به محدوده‌های تقویمی نیست بلکه یک جریان شعر قدرتمند است که تاکنون ادامه داشته است و نمونه آن همانطور که اشاره کردم کتاب در گستره ۷۰ است. این کتاب مقدمه‌ای دارد که من آقای پاشا نوشته‌ایم در این مقدمه نکات مهمی درباره ادامه شعر ۷۰ آمده است. یکی از این نکات مهم بحث کمیت و کیفیت شعر در دهه‌های اخیر است برای توضیح بیشتر باید بگویم که در کتاب گستره ۷۰ کمیت شاعران تنه اصلی ۷۰ اندک است اما هرچه پیشتر می‌رویم و دهه‌های دیگر را پشت سر می‌گذاریم این کمیت رو به‌آزپاد می‌رود و حتی می‌توانم بگویم که دقت در رعایت مباحث کیفی در شعر پیشتر می‌شود یعنی این نکته نایب می‌کند که نه تنها شعر ۷۰ ادامه دارد بلکه مقیاس‌ها و معیارها نیز با دقت بیشتری رعایت می‌شود و در یک جمله باید بگویم که کمیت و کیفیت در ادامه شعر ۷۰ خوشبختانه رو به افزایش است.

◀ **آیا زبان در مجموعه شعر من در این شعر آفاق شوهانی تویی، با تاکید بر وجه التفاتی ذهن ساخته شده است یا با روشی خودآگاهانه در چینش و هم‌نشینی کلمات برای ایجاد یک فرم جدید؟**

آرمان ملی - نعمت مرادی: یکی از اصلی‌ترین دغدغه‌ها نزد یک روزنامه‌نگار ادبی، برقرار یا بیرنگ کردن رابطه جامعه با صاحبان آثار - شاعران و نویسندگان - است. حفظ ساخت شخصی و تمیز دادن آن را ساخت عمومی به‌جای خود؛ اما بالاخره جامعه باید قهرمانان زبان و ادبیات زمانه خود را بشناسد و به آنها احترام بگذارد. آفاق شوهانی (شاعر - نویسنده) یکی از چهره‌های فعال شعر معاصر است با پشتکاری مثال‌زدنی در مسیری جدی و دشوار یعنی جریان «شعر هفتاد» گام برداشته و حاصل کار، علاوه بر انتشار مجموعه آثار خود، پژوهش، جمع‌آوری آثار و حمایت از شاعران نسل‌های متاخرتر است. در مصاحبه‌ای که می‌خوانید، سعی شده علاوه بر بررسی پارامترهای برجسته در آثار شوهانی، به کم و کیف آن تلاش چنددهه‌ای نیز بپردازیم.

◀ **لطفاً به ما بگویید آفاق شوهانی کیست و درک‌شان از جهان شعر چگونه است؟**

در جهان امروز که فردیت‌فرازان نام‌هاست نمی‌توانیم به نام‌ها بسنده کنیم و بگوییم آفاق شوهانی کیست؟ آفاق شوهانی در چنین جامعه‌ای یک فردیت است که از دریچه دید خود جهان واقع را می‌نگرد و جهان برتر خود را می‌سازد. این جهان برتر از دو جانب بر جهان واقعی ارجح است یکی اینکه اعتراض شاعر را در پی دارد؛ اعتراض به هر چیز موجود اعم از مفاهیم اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و معضلات آنها، پس ما نمی‌توانیم درک شاعر را از جهان شعر بدون این اعتراض در نظر بگیریم. بر می‌همینجا اعلام می‌کنم که شعر از آنجایی که از فردیت بر می‌خیزد، نمی‌تواند فاقد هر موضوع از پیش تعیین شده باشد. اما نکته دوم که فردیت را بر نام برتری می‌دهد، آفرینش زیبایی است؛ آن هم نوعی از زیبایی که مایه‌آزای بیرونی ندارد و مسبوق به سابقه نیست. وگرنه دیگر زیبایی به حساب نمی‌آید. از این بابت می‌توانم بگویم این زیبایی تنها در تصویر خلاصه نمی‌شود؛ بلکه فراتر از آن است و شامل توجه به زبان، توجه به ساختار جمله و توجه به واژه‌هایی است که شاعر در هر شعر می‌آفریند و حتی آن را پنهان نگه می‌دارد.

◀ **در مجموعه شعر «تهناتر از آغاز» نقش به‌هم‌ریختگی زمان پررنگ‌تر از مابقی مؤلفه‌هاست، درست نمی‌گوییم؟**

من از شما بسیار سیاست‌گزارم که از دریچه‌ای به این مجموعه شعر نگاه می‌کنید که شاید کسی تاکنون به آن نگاه نکرده باشد. در زمان انتشار مجموعه شعر تهناتر از آغاز بیش از ۱۰ نقد بر آن نوشته شد؛ افرادی همچون محمد آرم، ابوالفضل پاشا، علی عبدالرضایی، رسول یونان، پرویز حسینی و... در خصوص این مجموعه شعر نقد نوشتند؛ به جرأت می‌توانم بگویم در هیچ‌یک از این نقدها موضوع زمان مطرح نشده است. بله در مجموعه فراتر از آغاز من زمان را از حالت روایی و خطی بیرون کشیده‌ام و وزن و حجم به آن داده‌ام. البته در بعضی از فرازهای این کتاب به‌جای آنکه به خود زمان توجه کنم، اشیا را بهانه قرار داده‌ام؛ حال آنکه منظور من همان زمان بوده است. طبیعی است که نمی‌توان عنصر زمان را به‌هنگام به‌کارگیری به‌طور مکرر به رخ خواننده کشید و باید عناصر دیگر را نیز به خدمت گرفت و من همانطور که اشاره کردم، بیشتر اشیا را برای این عنصر مورد نظر یعنی همان زمان به‌کار گرفته‌ام. البته عناصر دیگری همچون مکان‌ها شخصیت‌ها و... هم از این قاعده مستثنا نیستند.

◀ **مجموعه شعر «در این نه در سیزده» رویکردی تفسیری و پدیدارشناختی دارد، طوری که به ماهیت و عینیت پدیده‌ها به شکل دیگری می‌پردازد. نظر شما در این باره چیست؟**

شما در توجه به مجموعه «در این نه در سیزده»، دو نکته را مورد نظر قرار داده‌اید؛ یکی رویکرد تفسیری و دیگری رویکرد پدیدارشناسی که اینها از نظر من در این مجموعه شعر دو مسیر موازی هستند که برخلاف موازین ریاضی در نهایت به هم می‌رسند و نقطه مشترکی را ایجاد می‌کنند. البته اگر تفسیر را در پدیدارشناسی خلاصه کنیم یک نگاه جدید است و می‌توانم در خصوص آن هم توضیح بدهم. می‌دانیم که پدیدارشناسی از بسیاری جنبه‌ها حاصل تلاش هوسرل است که اعلام کرد تفسیر جهان به خود اشیا ارتباط دارد نه چیزی به جز اشیا. از این بابت اگر به مجموعه «در این نه در سیزده» توجه کنیم می‌بینیم که اشیا و پدیدارها در این کتاب چیزی غیر از خودشان نیستند و نمی‌خواهند استعاره یا نماد باشند. چنانکه فرمز و سبز در یکی از شعرها دو شخصیت جداگانه را آفریده‌اند یا می‌توانم به شعر دیگری همچون الاکلنگ اشاره کنم که در عین حال که یک فنوم‌ن به حساب می‌آید، مفاهیم دیگری را نیز در جایگاه یک شخصیت به عهده گرفته است.

در آن شعرها نشانه‌های بینامتنی با ادبیات دیرسال این سرزمین وجود دارد و به دیدگاه من می‌تواند نمونه‌ای باشد از نشانه‌های جدید و گسترده‌ی آنها. **◀ مضمون اصلی غالب در مجموعه داستان‌های شما چیست؟ مجموعه داستان‌هایی مانند: «سایه در باغستان»، «زمانی برای او»، «خانه‌های شطرنجی» و «چت». آیا همانطور که در مجموعه شعرهایتان به تکنیک و فرم و زبان توجه خاصی داشته‌اید، در مجموعه داستان‌هایتان هم چنین تمرکزی داشته‌اید؟** مادر جهان امروز نمی‌توانیم به دستاوردهای ادبی جهان بی‌اعتنا باشیم. در ایران هنوز خیلی‌ها پایبند سنت‌ها و اصول داستان‌نویسی هستند این اصول از دیدگاه من دست‌وپاگیرند. خوانش آثار نویسندگان پسامدرنی مانند ساموئل بکت، جان بارت، تامس پینچن و خیلی‌های دیگر برای من هیجان‌انگیز است وقتی در آن داستان‌ها به ناسازمانی، به هم‌ریختگی معنایی، چندگانگی روایت و بینامتنی برمی‌خورم دیگر نمی‌توانم به طر‌حی از پیش تعیین شده، ساختاری طراحی‌شده و زبانی کلیشه‌ای بسنده کنم. واقعاً چگونه می‌توان بعد از خواندن رمان‌های مالوی، وات و نام‌نایدیر از بکت به‌تم، میانه، مضمون و پایان داستان فکر کرد پس تابع مضمون و معنای خاصی نیستیم و سعی می‌کنم که مضمون فرییم ندهد، احساس‌های آیکی دست‌وپاگیرم نکند و بدون

بعضی از شاگرد نمایان نیمای شعر را دچار بازگشت ادبی کردند که این نکته زحمات نیمای را کم‌رنگ جلوه داد

هیچ شتاب‌زدگی به شکلی طبیعی شگردهای مدرن را وارد قلمرو داستانم می‌کنم. من این روش‌ها را بارها مرور و خودی کرده‌ام و هرگاه سر از تصنع درآورند دورشان می‌ریزم همان‌گونه که هر شعرم دارای تکنیک، فرم و زبان تازه‌ای است داستان‌هایم میرا از این ایده و روش نیست البته در هر داستان نمی‌توان بلندپروازی‌های شعر را داشت ولی کمابیش سعی می‌کنم تکراری و کلیشه‌ای ننویسم و اگر به چنین وضعیتی دچار شوم روی ماه داستان‌رامی بوسم و برای همیشه از جهانش خداحافظی می‌کنم.

نقش موتیف‌ها در مجموعه شعرهای شما چیست، مجموعه شعرهایی مانند: از ابتدا حرقم باش، هیچ سسکه‌ای کھف من نیست و... و دلایل انتخاب این موتیف‌ها چگونه است؟ موتیف‌ها ریشه‌های اصلی عناصر شعر هستند و اگر آنها را حذف کنیم گویی درخت را از ریشه آن قطع کرده باشیم شعرهای من هم از این قاعده مستثنا نیستند و هیچ شعری قوی را نمی‌توان بدون حضور موتیف‌ها متصور باشیم اما شاید نوع به‌کارگیری موتیف‌ها از حضورشان مهمتر باشد ما در بسیاری از شعرها با بهتر است بگویم شبه شعرها موتیف‌ها را می‌بینیم اما حضوری خسته‌کننده و تکراری و بدون نوآوری موجب می‌شود که انرژی آنها به هدر برود البته من نمی‌خواهم از خود تعریف کنم اما واقعیت امر همین است که من به دلیل آنکه می‌خواهم تکرار را پس‌بزنم و انرژی‌های جدید را برای موتیف‌ها در نظر بگیرم معمولاً به موتیف‌های جدید دقت می‌کنم یا آنکه از تکرار آنها صرف‌نظر می‌کنم و این نکته یک نکته برخاسته از تمرین و ممارست و ناخودآگاه ذهنی من است نه آنکه در لحظه سرایش شعر بخواهم سبک و سنگین کنم و موتیف‌هایی را برگزینم که به فرض تکراری نباشند یا جان‌زنده‌ای داشته باشند

◀ **رویکرد شما در دو مجموعه شعر «زندگی در هیس» و «به روایت جمعه‌ها» به شدت اجتماعی است، البته در مجموعه‌های قبلی شما این رویکرد وجود دارد، اما در این دو مجموعه این رویکرد بسیار برجسته است، علت آن چیست؟**

شعر به تعبیر شاملو بخشی از زندگی نیست؛ بلکه خود زندگی است. من در پاسخ به این سؤال باید بگویم که اتفاقات و رویدادها در پیرامون ما شاعر را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد. همگی ما شاهد هستیم که جامعه‌گرایی در سالیان اخیر نقش بسیار مهمی در دریافت‌ها و برداشت‌های ما دارد در نتیجه باید بگویم که این دو کتاب هم که در سالیان اخیر سروده و منتشر شده‌اند از این طیف بی‌بهره نمانده‌اند، وانگهی ما می‌دانیم که شعر در درجه اول باید به‌ایزه‌ها اتکا داشته باشد این یکی از بزرگترین درس‌های نیمای بزرگ بود. متاسفانه بعضی از شاگرد نمایان نیمای سوزه را جانشین کردند و شعر را دچار بازگشت ادبی کردند که این نکته زحمات نیمای را کم‌رنگ جلوه داد. خوشبختانه شعر ۷۰ جلوه‌ای تمام‌قد از زیبایی‌شناسی شعر نیما و دستاوردهای جدیدتر است که یکی از این جلوه‌ها توجه شاعر و مخاطب به همان‌ایزه‌هاست. البته این گفته‌ها به معنای آن نیست که من در کتاب‌های قبلی من از‌ایزه‌ها چشم پوشیده‌ام بلکه منظور‌ایزه بزرگی به نام جامعه‌گرایی است که در این دو کتاب اخیر جلوه‌ای باز دارد

◀ **سخن پایانی با شماست. لطفاً درباره موضوعی که دوست دارید، سخن بگویید.** ابتدا باید از روزنامه آرمان ملی و دست‌اندرکاران آن در حوزه ادبیات و به‌ویژه آقای حسینی‌نژاد تشکر کنم که در سالیان سال آیین تمام‌نمای ادبیات امروز بوده‌اند در درجه بعد نیز از شما آقای مرادی سیاست‌گزارم که همیشه قدم‌های مثبت برای اعتلای ادبیات معاصر برمی‌دارید.

یادداشت

مجموعه ۳۰ میلیونی شاملو کمی گران نیست؟

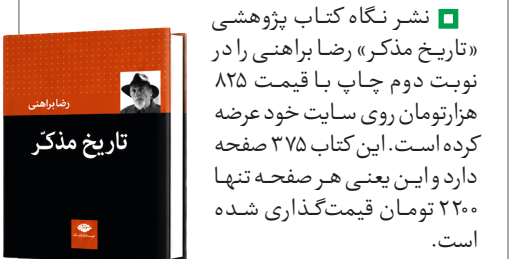
هادی حسینی‌نژاد

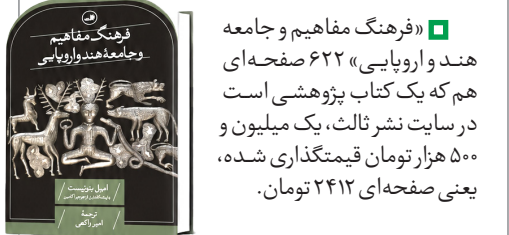
روزنامه‌نگار

انتشارات چشمه، یکی از ناشران شاخص و تراز اول کشور در حوزه نشر آثار ادبی، مطابق با برنامه‌ای از پیش تعیین شده قصد داشت ۱۷ جلد آثار زنده‌یاد احمد شاملو - به مناسبت صدمین سالروز تولد شاعر - را در یک مجموعه و با عنوان کلی «فریادهای عاصی آذرخش» - بخشی از مهم‌ترین نوشته‌های منتشرنشده و آثار پراکنده او - رونمایی کند؛ اتفاقی که محقق نشد. با این همه، چاپ اول این مجموعه‌ی نفیس از سوی ناشر، انتشار و روانه بازار کتاب شده اما موضوعی که در روزهای اخیر در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی از سوی چهره‌های مختلف جریان دارد، همانا قیمت بالای آن است؛ ۳۰ میلیون تومان.

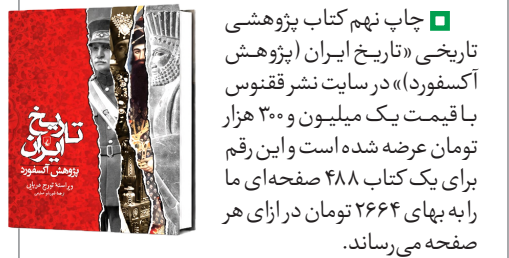
واقعاً این قیمت گران است؟ مطابق با اطلاعات منتشر شده در سایت ناشر، «فریادهای عاصی آذرخش» شامل ۴۰۰۰ صفحه در قطع رقعی است و با یک محاسبه‌ی سرانگشتی، مشخص می‌شود که صفحه‌ای ۷۵۰۰ تومان قیمت‌گذاری شده. خوب؛ کتاب‌ها با جلد گالینگور و در یک قاب چوبی شکیل و نفیس آماده و عرضه می‌شوند اما این مبلغ، در شرایطی که میانگین قیمت‌گذاری کتاب‌های قطور در حال حاضر، صفحه‌ای دو تا سه هزار تومان است، چه توضیح و توجیهی می‌تواند داشته باشد؟ برای مستند شدن این محاسبات، سری به سایت چند ناشر تراز اول دیگر و جدیدترین کتاب‌های گالینگور آنها می‌زنیم.

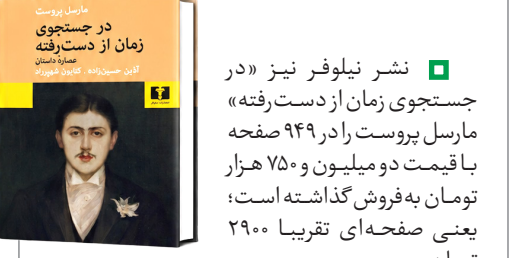
■ نشر نگاه کتاب پژوهشی «تاریخ مذکر» رضا براهنی را در نوبت دوم چاپ با قیمت ۸۲۵ هزار تومان روی سایت خود عرضه کرده است. این کتاب ۳۷۵ صفحه دارد و این یعنی هر صفحه تنها ۲۲۰۰ تومان قیمت‌گذاری شده است.

■ «فرهنگ ماهیم و صمیمی هند و اروپایی» ۶۲۲ صفحه‌ای هم که یک کتاب پژوهشی است در سایت نشر ثالث، یک میلیون و ۵۰۰ هزار تومان قیمت‌گذاری شده، یعنی صفحه‌ای ۲۴۱۲ تومان.

■ چاپ نهم کتاب پژوهشی تاریخی «تاریخ ایران (پژوهش آکسفورد)» در سایت نشر ققنوس با قیمت یک میلیون و ۲۰۰ هزار تومان عرضه شده است و این رقم برای یک کتاب ۴۸۸ صفحه‌ای ما را به‌بهای ۲۶۶۴ تومان در ازای هر صفحه می‌رساند.

■ نشر نیلوفر نیز «در جستجوی زمان از دست‌رفته» مارسل پروست را در ۹۹۹ صفحه با قیمت دو میلیون و ۷۵۰ هزار تومان به فروش گذاشته است؛ یعنی صفحه‌ای تقریباً ۲۹۰۰ تومان

هر چهار کتاب مورد اشاره در

این نوشته، در سال جاری منتشر شده‌اند، قطع‌شان رقعی و جلدشان گالینگور با کیفیت بالا است. پس حکایت تفاوت قیمت چهار-پنج هزار تومانی آنها در هر صفحه، با مجموعه‌ی «فریادهای عاصی آذرخش» چیست؟ حالا دوباره بپرسم: آیا این مجموعه، گران است؟ - قطعاً گران است! این توضیح از ناشر، البته قابل‌سمع است که ارزش مجموعه، با توجه به اینکه نگارنده‌ی آن احمد شاملو بوده و برای اولین بار با کوشش و حمایت چشمه منتشر شده، بسیار بالا و چه‌بسا با عدد و رقم قابل‌محاسبه نباشد. اما در نهایت ما داریم درباره‌ی کالایی صحبت می‌کنیم که یکی می‌فروشد و یکی قرار است بخرد. شاید با همین قیمت خریده است؛ کما اینکه همین حالا به تاریخ نگارش و انتشار این یادداشت، سایت نشر چشمه تنها ۲ سری از این مجموعه را برای فروش، موجود دارد و باقی نسخه‌ها را فروخته است. این توضیح، شاید در یک نظام اقتصادی کاملاً آزاد پذیرفته شده باشد، اما با توجه به موقعیت اقتصادی خرد و کلان این روزهای کشورمان و قدرت خرید تقلیل‌رفته‌ی علاقه‌مندان به ادبیات و آثار زنده‌یاد شاملو، آن هم در شرایطی که ما داریم از یک کسب‌وکار و کالای فرهنگی صحبت می‌کنیم، چنین توضیحی، پذیرفتنی است؟ این سوال‌ها را می‌شود در شرایط مناسب‌تر و سرفوت از زوایای دیگری هم بررسی کرد. شاید هم جواب‌های قانع‌کننده‌تری پس این سوال باشد اما علی‌احوال... دست کوتاه علاقه‌مندان به شاملو و خرمای ۳۰ میلیونی بر نخیل.

